

povijesti Istre, o sukobima na mletačko-austrijskoj granici u Istri od XVI. do XVIII. stoljeća, o pojavi razbojništva u Poreštini, o nekim potezima mletačkih vlasti na poboljšanju zdravstvenih i općih uvjeta života u Pokrajini, o etničkim kretanjima na području Istre, i slično. Uglavnom, osnovni je cilj autora ovih tekstova dr. Bertoše da prikaže kako su gospodarske okolnosti uvjetovale kolonizaciju i kako je kolonizacija djelovala na promjene u istarskom gospodarstvu, i na etnički sastav pokrajina.

Većina tih tekstova dio su Bertošine disertacije koju je pod naslovom »Gospodarske i etničke prilike u mletačkom dijelu Istre u doba kolonizacije (XVI—XVIII. stoljeće)« obranio na Filozofskom fakultetu u Zagrebu godine 1981. Kao tematski zaokružene cjeline većim su dijelom prerađeni i dopunjeni, jer su već bili objavljeni, a manji se dio objavljuje prvi put. Neki su prilozi bili objavljeni na talijanskom jeziku, pa su ovdje objavljeni prvi put na hrvatskom jeziku. U nekim prilozima izvršeni su i veći zahvati, bilo da su izostavljeni neki ulomci i dodani novi, bilo da su skraćivani ili proširivani. Tekstovi su obično popraćeni crtežima i tabelama koje pomažu sagledavanju problematike pojedinih priloga.

Na kraju knjige nalazi se sažetak na talijanskom jeziku, kazalo osobnih imena i kazalo zemljopisnih naziva te kazalo stvari i pojmova, što je sve dragocjeno pomagalo u snalaženju u ovom bogatom i nadasve korisnom historiografskom radu za proučavanje gospodarske i etničke povijesti Istre, ali i za migracije općenito, te za proučavanje hajduštva kod jugoslavenskih naroda koje se u tijeku okolnosti prelamalo i na Istarskom poluotoku. Kako su neki od hajduka koji su u drugoj polovici XVII. stoljeća boravili u Istri i likovi usmene književnosti (Bajo Nikolić Pivljanin i dr.), ovaj će rad dobro poslužiti i u otkrivanju povijesne pozadine u usmenoj književnosti.

Andjelko Mijatović

FRANJO DIFNIK, POVIJEST KANDIJSKOG RATA U DALMACIJI

Split 1986. str. 412 + fotosi

Sedma knjiga edicije Svjedočanstva »književnoga kruga« iz Splita »Povijest kandijskog rata u Dalmaciji« je prijevod s talijanskog jezika »Historia della guerra di Dalmatia tra Venetiani e Turchi del dottor Francesco Difnico dall'anno 1645 sino alla pace e separatione de Confini dedicata all' Illmo et Eccmo Sigr Batista Nani Caualiere e Procuratore di S. Marco«, koja je, zapravo, kronika zbivanja kandijskog rata (1645—1669), popraćena opširnim predgovorom i brojnim bilješkama. Taj rat, nazvan kandijski po glavnom gradu Kandiji na otoku Kreti u Egejskom moru, vođen pune dvadeset četiri godine za prevlast na Mediteratu između Mletačke Republike i Turske Carevine na području od Dalmacije do Krete, odnosno od Dardanela do Krete i u Dalmaciji. Dok su Mlečani, i pored izuzetnih primjera junaštva branitelja, gubili u ratu na Kreti, u Dalmaciji su, zahvaljujući požrtvovnosti тамоšnjega domaćeg stanovništva i brojnih prebjega iz područja pod turskom vlašću prvih godina postizali velike uspjehe, i to je utjecalo na moral Mlečana u borbama za posjede u grčkim vodama i na Kreti.

Turska je ofenziva u Dalmaciji počela 1646. osvojenjem Malpage i Novigrada, zatim napadima na Zadar i Šibenik. Prelaskom Mlečana u protu-ofenzivu preotet je Novigrad i osvojena su neka turska uporišta: Vrana, Nadin, Zemunik, Skradin, Ostrovica. Nakon neuspjele turske opsade Šibenika u ljeto 1647, mletačka je vojska uz pomoć morlačkog stanovništva zauzela Drniš i Vrliku, porušila Knin, u ožujku 1648. zauzela Klis, u 1649. osvojila Risan u Boki kotorskoj itd.

O pojedinim zbivanjima toga rata na Kreti i u Dalmaciji postoje brojni izvještaji i opisi mletačkih dužnosnika, ali i privatnih osoba. Još u tijeku samog rata objavljeni su neki od tih opisa, a kasnije su slijedili i drugi.

Jedan od tih opisa je i opis našeg šibenčanina Franje Difnika ili Divnića (1607—1672), starinom Skradinjanina, doktora crkvenoga i civilnoga prava i povjesničara, humanista, arheologa i historiografa, službenika i poslanika šibenske komune. Franjo Difnik je bio rodbina i suvremenik povjesničara Ivana Lučića (Luciusa) i, kao i neki drugi, slao mu u Trogir i Rim izvještaje o ratovanju u Dalmaciji, ali je i Lučić Difniku slao neke materijale u vezi s prošlošću Dalmacije. Iz jednoga pisma je vidljivo da je Difnik napisao i neku povijest Šibenika.

Uglavnom, Difnik se opisivanja kandijskog rata prihvatio nakon svršetka rata (1669) već kao iskusan historiograf, služeći se već objavljenim djelima, a vjerojatno i bilješkama koje je prije sastavio. Dragocjene podatke o tom ratovanju svakako je dobivao od svog brata Danijela (rođ. 1619), koji je aktivno sudjelovao u ratu i pregovorima o miru, učena čovjeka i vješta diplomata. Kad je u veljači 1672. umro Franjo Difnik, njegov je rad dovršio brat mu Danijel, kako je oporučno i odredio, a koji je i inače sudjelovao intervencijama u samom sadržaju djela, a posebno u njegovu posljednjem dijelu koji je i sam pisao jer mu je brat Franjo bio zadnjih godina bolestan i poluslijep. Danijel je bratov rukopis dotjerao, sastavio i dodao mu predgovor te ga poslao rođaku Lučiću na pregled u Rim 1675. godine. Lučić je opširno i savjesno korigirao Difnikov rad, križao ga i uklanjao tekstove nepogodne zbog bilo kojih razloga i dodavao mu cijele stranice teksta.

Difnikov rad »Povijest rata u Dalmaciji između Mlečana i Turaka...« sadržajno je podijeljen u četiri knjige. Prva knjiga, koja je i najopsežnija, sadrži kraće opise zbivanja koja su prethodila ratu, zatim opise vojnih operacija od 1645. do 1647. Od vojnih operacija i zbivanja u vrijeme ovoga ratovanja opisani su važniji: napad na Vodice, zauzeće Malpage kod Zadra i Novigrada, gradnja tvrđava sv. Ivana uz Šibenik, pripreme Trogirana za obranu od Turaka, tursko haranje fustama po Jadranu iz Ulcinja, govor baruna Degenfelda u prilog priprema obrane Šibenika, tursko osvajanje Turnja i Biograda, mletačko osvajanje i rušenje Zadvarja, osvajanje Makarske, Rakitnice, neuspjeli napad na Skradin, tursko puškaranje pod Šibenikom 7. listopada 1646, tursko osvojenje Zadvarja, mletački juriš na Suhovare i Zemunik u Ravnim kotarima, Durak-begovu smrt, zauzeće Zemunika, neuspjeli mletački napad na Skradin, mletačko zauzimanje Novigrada, utvrde Dazline u šibenskom području i Obrovca. Druga knjiga sadrži opise zbivanja od 1647. do 1648. godine: mletačkog zauzeća Rakitnice, Nadi-na, Vrane, Velina, Skradina i Solina, turskog napada na Bokanjac, pobune mletačkih vojnika u Šibeniku, morlačkog zauzeća Dračaca, turske opsade Šibenika u kolovozu i rujnu 1647, opis priprema za napad i osvajanje Drniša, napad na Knin, zauzeće Vrlike, opsade i zauzeća Klisa u prvoj polovici

1648. U trećoj knjizi su opisana zbivanja od 1648. do 1660. godine: spaljivanje Sinja, smrt popa Sorića, smrt sultana Ibrahima, mletački planovi i ratne operacije u Albaniji i tamošnje prilike (1648), put providura Foscola u Albaniju, napad na Bar, pohod na Risan, kuga u Šibeniku (1649), napad na Herceg-Novi (1650), turski pokušaj zauzeća Klisa i obnova Knina (1651), mletački pohod, zauzeće i rušenje Zadvarja, turska obnova Zadvarja i Knina (1652), pobuna mletačkih vojnika u Klisu, uništenje turskih gusarskih lađa u Neretvi (1653), pohod na Knin i poraz mletačke vojske pod Kninom (1654), gusarenje turskih fusta po Jadranu (1655, 1656), napad Vlaha u Šibeniku na mletačke vojnike i obnova pojedinih gradova (1656), tursko osvajanje Bosiljine i turska opsada Kotora (1657), morlačko pljačkanje Varcar Vakufa (1658), tursko gusarenje po Jadranu (1659), bježanje vojnika iz Kotora, Klisa i Splita, gusarenje po Jadranu, turska pljačkanja u zadarskom i šibenskom kraju (1660). U četvrtoj knjizi opisana su značajnija zbivanja od 1660. do 1671, a odnose se na posjet habsburškog cara Leopolda Trstu (1660), na ratovanja knezova Zrinskih, na vlaške pothvate protiv Turaka, stradanja Dubrovnika, Kotora i drugih mjesta u potresu 1667, obuzdavanje ulcinjskih gusara, pregovore o miru, pokušaje Turaka da zaposjednu gradove koje su Mlečani bili zauzeli, pregovore o razgraničavanju, na tursko zaposjednuće Drniša 1670, turski napad na Skradin i zauzeće Obrovca, napad na Risan, određivanje granice, iseljavanje Vlaha u Istru, vraćanje Poljica i Makarske Turcima itd. Osim ovdje navedenih zbivanja i događaja, u ovoj povijesti o kandijskom ratovanju nalaze se i mnogi drugi usputni podaci u vezi s ondašnjim okolnostima, o čemu svjedoči više od 230 marginalnih naslova u knjizi.

Za prijevod ovog izdanja Difnikova rukopisa, od pet poznatih varijanti, prevoditelji Smiljana i Duško Kečkemet uzeli su izvornik, s Lučićevim intervencijama, koji se nalazi u zadarskoj Naučnoj biblioteci. Značajniji prekriveni Difnikovi tekstovi objavljeni su, prevedeni, u bilješkama. I dosada su pojedini dijelovi Difnikova rukopisa objavljivani, ali ovo je prvi put da je rukopis preveden i objavljen u cjelini. »Povijest kandijskog rata u Dalmaciji« je popraćena predgovorom Duška Kečkemeta, od 45 stranica, u kojima je prikazan historijat rukopisa, njegove varijante te njegova literarna, znanstvena i dokumentarna vrijednost. Na kraju knjige su popisi osoba i zemljopisnih pojmova, što je od izuzetnog značenja za ovakvo djelo.

Posebna vrijednost ovom izdanju je 636 bilježaka, u kojima je priređivač Duško Kečkemet nastojao objasniti svako ime, svaki naziv i svaki drugi pojam koji se susreće u ovom tekstu, tako da će ovo objavljeno svjedočanstvo u cjelini biti dragocjeno pomagalo svakome tko se bude bavio kandijskim ratom ili problematikom u vezi s osobama ili mjestima koja se spominju u Difnikovu zapisu. Te su bilješke izuzetno dragocjena svjedočanstva o narodnim junacima iz doba kandijskog rata o kojima, inače, svjedoče mnogi suvremeni dokumenti i koje spominje Kačić u svom »Razgovoru ugodnom«, a uspomena na te brojne junake sačuvana je i u mnogim narodnim pjesmama i općenito u književnosti. Začudo, pri sastavljanju tih bilježaka priređivač se nije služio radom »Uskoci i krajišnici, narodni junaci u pjesmi i povijesti« A. Mijatovića (Zagreb 1974) i »Drniška krajina za turskoga vladanja« dra Karla Kosora (zbornik »Kačić«, god. XI, Split 1979); svakako bilješke o nekim imenima, mjestima i zbivanjima bile bi potpunije i konkretnije. Priređivaču su promakle i neke pogreške. Tako, braća Zrinski, Nikola (1620—1664) i Petar (1621—1671), nisu unuci (bilj. 493), nego pra-

unuci Nikole Zrinskoga Sigetskoga (1508—1566). Bilaj (bilj. 446) nije »nepoznati lokalitet, tada selo nedaleko Knina; možda Biljana s kulom Jankovića«, nego naselje u Lici, pod turskom vlašću od 1528. do 1689. godine. Lika je inače bila česti cilj uskočkih pohoda iz Ravnih kotara. Ribnik (bilj. 510) nije »nepoznati lokalitet; možda Ribnica u Bukovici između Obrovca i Novigrada ili Ribnice danas u Sloveniji sjev.-zap. od Kočevja« (ovo zadnje nije nikako moguće — m. op.), nego Ribnik u Lici, odakle su, vjerojatno, Turci poduzeli pohod (1660) o kome govori Difnik.

Andelko Mijatović

PETAR KORUNIĆ, JUGOSLAVENSKA IDEOLOGIJA U HRVATSKOJ I SLOVENSKOJ POLITICI, HRVATSKO-SLOVENSKI POLITIČKI ODNOSI 1848—1870.

knj. I, Zagreb 1986, Globus, 422 str. + crno-bijeli fotosi

Studija »Jugoslavenska ideologija u hrvatskoj i slovenskoj politici« nešto je novo u hrvatskoj i općenito u jugoslavenskoj historiografiji. U ovom historiografskom prilogu, posebno dragocjenom s obzirom na to da se sve više u našim suvremenim društvenim i humanističkim znanostima raspravlja o nacionalnim odnosima u jugoslavenskoj državnoj zajednici, autor dr. Petar Korunić je obradio razvoj hrvatsko-slovenskih odnosa od 1848. do 1870: to je razdoblje u hrvatskoj politici od 1848. do 1918. bilo vrlo aktualno. U uvodnom dijelu dr. Korunić je upozorio na političke, gospodarske i kulturne veze hrvatskoga i slovenskoga naroda koje su, iako datiraju još iz prve polovine XV. stoljeća, postale izuzetno značajne tek u razdoblju 1848—1870, o čemu postoji obilna izvorna građa. Sadržajno je studija razdijeljena u pet cjelina, poglavlja.

U prvom poglavlju »Revolucionarna 1848. godina i prva formulacija jugoslavenske ideologije u hrvatskoj i slovenskoj nacionalnoj politici« Korunić je ukratko prikazao značenje ilirskog preporoda koji je, suprotstavljajući mađarskoj nacionalnoj ideji jugoslavizam, stvorio put ujedinjenju hrvatskih pokrajina, jedinstvenu hrvatsku književnost i grafiju, i začetke slovenskoga nacionalnog buđenja koje počinje još u drugoj polovici XVIII. stoljeća. Prikazujući stvaranje nacionalno-političkog i socijalnog programa 1848. za sjedinjenje Slovenije s Hrvatskom, Korunić je prikazao odnose i aktivnost Hrvata i Slovenaca u Beču 1848. koji su na čelu prirodnoga i narodnoga prava radili na političkom otcjepljenju od Ugarske i na sjedinjenju Hrvata, Slovenaca i vojvođanskih Srba u jugoslavensku političku zajednicu, razvoj hrvatskih odnosa u ožujku 1848, hrvatske i slovenske političke odnose u travnju 1848, jugoslavensku koncepciju Hrvata u travnju i svibnju 1848, program Zedinjena Slovenija i koncepciju o sjedinjenju Slovenije s Hrvatskom kao i suprotne stavove, Hrvatski sabor 1848, austroslavizam i koncepciju Hrvata i Slovenaca o sjedinjenju južnih Slavena, širenje zahtjeva za sjedinjenje Slovenije s Hrvatskom te razvoj jugoslavenske ideologije u hrvatskoj i slovenskoj politici u drugoj polovici godine 1848.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 20

ZAGREB

1987.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 20

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANTIC dr. LJUBOMIR, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student Filozofski fakultet, Zagreb

BRANDT dr. MIROSLAV, ul. Socijalističke revolucije 73, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

IVELJIĆ ISKRA, Ilica 165, Zagreb

JANEKOVIĆ-RÖMER ZDENKA, Filozofski fakultet, Zagreb

JURIŠIĆ IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

LAUŠIĆ dr. ANTE, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

LOVRENOVIĆ mr. DUBRAVKO, Račkog 1, Filozofski fakultet, Sarajevo

MIJATOVIĆ ANĐELKO, P. Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb

OČAK dr. IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

PARNICA ROBERT, student Filozofski fakultet, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest,
Krčka 1, Zagreb

PERIĆ dr. IVO, Istraživački centar JAZU, Lapadska obala 6, Dubrovnik

ROKSANDIĆ mr. DRAGO, Filozofski fakultet, Istorijjski seminar, Čika Ljubina
18—20, Beograd

STRČIĆ dr. MIRJANA, Kumičićeva 42, Rijeka

STRČIĆ PETAR, Arhiv Hrvatske, Zagreb

STUBLIĆ ZLATKO, Vlaška 12, Zagreb

SZABO dr. AGNEZA, Muzej grada Zagreba, Zagreb